

IKSAD INSTITUTE
Institute Of Economic Development
and Social Research

INTERNATIONAL ISTANBUL

MODERN SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS -IV

**16-18
DECEMBER
2022**

PROCEEDINGS BOOK

**EDITED BY
Prof. Dr. Osman ERKMEN**

ISBN: 978-625-6404-15-1

**INTERNATIONAL ISTANBUL MODERN SCIENTIFIC RESEARCH
CONGRESS-IV**

PROCEEDINGS BOOK

**EDITED BY
Prof. Dr. Osman ERKMEN**

**By
IKSAD Institute
All rights of this book belong IKSAD Publishing House
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically
www.istanbulkongresi.org
Issued: 30.12.2022
ISBN: 978-625-6404-15-1**

CONGRESS ID
ISTANBUL INTERNATIONAL MODERN SCIENTIFIC RESEARCH
CONGRESS –IV

DATE and PLACE
16-18 DECEMBER 2022, ISTANBUL
FACE TO FACE AND ONLINE

ORGANIZATION
IKSAD Institute

HEAD OF CONGRESS
Prof. Dr. Osman ERKMEN

COORDINATOR
Gulnaz GAFUROVA

NUMBER of ACCEPTED PAPERS FROM TURKEY
70

OTHER COUNTRIES
75

PARTICIPANTS COUNTRIES (25):
Türkiye, Azerbaijan, Croatia, Canada, Iraq, Algeria, India, Kazakhstan, Romania,
Benin, Russia, Vietnam, Saudi Arabia, Nigeria, Morocco, North Macedonia, Kosovo,
Iran, Indonesia, Philippines, Mexico, Pakistan, Algeria, Italy, USA

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

- Dr. Şükrü Karataş - İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. Mehmet Pala – Haliç Üniversitesi
Dr. Yeşim Müge Şahin - İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. Ayşe Erkmen – Gaziantep Üniversitesi
Dr. Fitnat Şule Şakar - İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. Dilek Özçelik Ersü - İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. Özlem Persil Özkan - İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. İlkay Turhan Kara - İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. A. Beril TUĞRUL- İstanbul Teknik Üniversitesi
Dr. Aparna SRIVATAVA- Noida Üniversitesi
Dr. Gülzar İBRAHİMOVA- Bakü Avrasya Üniversitesi
Dr. Rada NOVAKOVIC- National Research Council, Italy
Dr. C. VIJAI- St.Peter Yüksek Eğitim ve Araştırma Enstitüsü
Dr. Dipanvita PAL- Burdwan Üniversitesi
Dr. Ethem İlhan ŞAHİN- Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Dr. Lech Kościelak- Varşova Üniversitesi
Dr. Terane NAGHIYEVA- Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Muhammad AKRAM- Devlet Koleji Faysalabad Üniversitesi
Dr. Mustafa Bayram- Gaziantep Üniversitesi
Dr. Çiğdem Aykaç- Gaziantep Üniversitesi
Dr. Hidayet Sağlam- Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Faruk Bozoğlu- Konya Ticaret Odası Karatay Üniversitesi
Dr. Hüseyin Erten- Çukurova Üniversitesi
Dr. Arzu Çağrı Mehmetoğlu- Sakarya Üniversitesi
Dr. Muhammet Arıcı- Yıldız Üniversitesi
Dr. Osman Sağdıç- Yıldız Üniversitesi
Dr. Yeşim Ekinci- Yeditepe Üniversitesi
Dr. Nükhet N. Zorba- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Mihriban koruklu- Uludağ Üniversitesi
Dr. İrem Korkmaz- Marmara Üniversitesi
Dr. Emre Ertan- Marmara Üniversitesi
Dr. Fatih Özbey- Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Dr. Hasan Yetim- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Dr. Çiğdem Soysal- Gaziantep Üniversitesi
Dr. Ahmet Hilmi Çön- Pamukkale Üniversitesi
Dr. Dilek Heperkan- İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Fatma ÇAPAN- Gaziantep Üniversitesi

CONTENTS

CONGRESS ID	I
PHOTO GALLERY	II
PROGRAM	III
CONTENT	IV

AUTHOR	TITLE	No
Sushrut M. Patankar Bhushan R. Chavan Amol S. Shinde Sameer S. Nanivadekar	A REVIEW OF ENERGY CONSERVATION OPPORTUNITIES IN PACKAGING INDUSTRY	1
Süleyman BADİLLİ Semra KILIÇ KARATAY	SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİNDEN KAZAZLIK SANATININ ŞANLIURFA'DA ÜRETİLEN AKSESUAR ÖRNEKLERİ	2
Şahla MİRZAYEVA	AGE CHARACTERISTICS AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF HIGH SCHOOL STUDENTS	21
Şeker DAĞ Şifa TÜRKOĞLU Lütfiye GENÇER	MITOCHONDRIAL DYSFUNCTION IN DIABETES	27
Şerife ÖZDEMİR Semra KILIÇ KARATAY	SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGELERİNDEN BOLVADİN'DEKİ ÇORAP-PATİK ÖRNEKLERİ	42
Şükran KOLAY ÇEPNİ	THE ROLE OF SOCIAL WORK IN THE TREATMENT OF FEMALE SEXUAL DYSFUNCTIONS	54
Temel TEMİZ	LEVEL CHANGE IN WATER STORAGE WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE	56
Tran Hoa Phuong Van Cong Vu	FORMS, ASSESSMENT CRITERIA AND SOME FACTORS AFFECTING SEAPORT LOGISTICS SERVICES IN VIETNAM	58
Turgut SUBAŞI	OSMANLI DEVLETİNDE ÇOK PARTİLİ HAYAT: OSMANLI SOSYALİST FİRKASI	63
Türkan Büşra GÜR Burhan ÇAPRI	INVESTIGATION OF UNIVERSITY STUDENTS' SELF-COMPASSION SCORES IN TERMS OF SOCIO-DEMOGRAPHIC VARIABLES	73
UMBETALIEVA Ainur Muratovna	THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING TECHNOLOGY	82
Vasilescu Cezar	ELECTRONIC COMMERCE IN THE POST-PANDEMIC PERIOD; THE ROMANIAN EXAMPLE	86
N.VENU MADHAV BADAR ZEHRA K. SHAILAJA SREE SAI VYSHNAVI	CARBON CAPTURE TECHNOLOGY: BY SPIRULINA URBAN PHOTO BIOREACTOR TO CAPTURE CO ₂ AND PRODUCE O ₂ JUST LIKE TREES A PRE PRAPOSAL FOR PLANING FOR SMART CITIES IN INDIA	91
Vidya Padmakumar	POTENTIAL ACCUMULATION AND SEASONAL FLUCTUATIONS OF FLUOXETINE AND FLUVOXAMINE METABOLITES IN AN INDIAN FRESHWATER LAKE SYSTEM	101
Vikram Singh Chouhan	STUDY OF ENTREPRENEURIAL BEHAVIOR IN INDIA	102
Yasemin KILIÇ Gülay BEDİR	SCHOOL PSYCHOLOGICAL COUNSELORS' VIEWS ON UNIVERSAL DESIGN IN LEARNING	103
Yaşar ÇAKMAK	A NOTE ON CONFORMABLE FRACTIONAL DIFFUSION OPERATOR	117
Yavuz ABUT Cigdem AVCI-KARATAS Eray CAN Hikmet ERBIYIK	INVESTIGATION OF THE USE OF BUILDING INFORMATION MODELING (BIM) IN TRANSPORTATION INFRASTRUCTURE	118

ZEYNEP SET	THE THERAPEUTIC POWER OF GAME IN CHILDREN	126
Zhanakul SAMETOVA	THE WAYS OF DEVELOPING PUPILS' VOCABULARY THROUGH CHILDREN'S LITERATURE	128
Neslihan HEKİM Sezgin GÜNEŞ Ramazan AŞCI	INVESTIGATION OF SEMINAL ANTIOXIDANT CAPACITY IN VARICOCELE	135
Olawale Olufemi AKINRINDE Abdullah Abdulazeez OSUWA	FARMERS-HERDERS CONFLICT AND NIGERIA'S QUEST FOR FOOD SECURITY: A TALE OF TWO PARALLELS	137
OLAYINKA ELIZABETH OMOTAYO	COPING MECHANISMS AND STRESSORS AMONG MOTHERS OF VISUALLY IMPAIRED CHILDREN IN THE SCHOOL FOR THE VISUALLY IMPAIRED, AKURE, ONDO STATE	138
Oloyede Funmilayo Mary Oshundina Esther	NUTRIENT SOURCES AFFECT SELECTED MINERALS AND VITAMINS IN SNAKE TOMATO (TRICHOSANTHES CUCUMERINA L.) FRUITS	139
Olugbenga Adetona. ADETONA	THE IMPACT OF INDOOR ENVIRONMENTAL QUALITY ON LECTURER PERFORMANCE AT FEDERAL POLYTECHNIC, ILARO OGUN STATE	140
Ouassila Riouchi Ali Skalli Mustapha Akodad Abdelmajid Moumen Ghizlane Azizi Hanane Ait Hmeid Mourad Baghour	RELATIONSHIP BETWEEN PHYTOPLANKTON DYNAMICS AND ENVIRONMENTAL PARAMETERS OF THE NADOR LAGOON-MOROCCO	141
Ömür ERBAY	IN THE WORK OF HAFİZ ABDULLAH NAZIRLI TITLED DİVÂN-I NAZLI MOHAMMED	142
Özge AYYILDIZ Dursun Ali ŞİRİN	USAGE OF LASER AND ITS APPLICATION AREAS IN ENDODONTICS	151
Parisa Shavali Gilani	INVESTIGATING THE EFFECT OF DIFFERENT FLAVORINGS ON THE AMOUNT OF POLYCYCLIC AROMATIC HYDROCARBONS (PAHS) IN THE SHELL AND KERNEL OF ROASTED SUNFLOWER SEEDS IN FOOD SAFETY AND HYGIENE	158
Parvathy V Deepanjali Mishra	PRESERVATION OF INDIAN FOLK LITERATURE THROUGH DIGITALISATION	159
Pshtiwan Qader Rashid İlker TÜRKER	SARS COV-2 CT-SCAN IMAGE CLASSIFICATION USING GRAPH CONVOLUTIONAL NETWORKS	160
Radmila Janičić	THE COMMUNICATION IN PROMOTION OF COUNTRIE'S CULTURES, ART AND LITERATURE	166
Rima SAADBOUZID Housna LABED Imane SARHANI Donia HELLAL Leilia OUMDDOUR Massouda IBRIR Hachani KHADRAOUI Ghania BELAALOU	BREAST CANCER IN EASTERN OF ALGERIA, PRELIMINARY RESULT OF RETROSPECTIVE STUDY	167
Rümeysa Reyna ERŞAN Sibel DEMİRARSLAN	PHENOMENOLOGICAL APPROACH TO THE CONCEPT OF SPACE	168
Saadat ALIYEVA	THE HISTORICAL IMPORTANCE OF ARCHEOLOGICAL RESEARCH IN KAZAKH REGION OF AZERBAIJAN	184
SAFIA UROOJ SHAHID FAROOQ WAHAJ MUHAMMAD KHAN	IMPACT OF STUDENTS' UBIQUITOUS LEARNING THROUGH WEB 2.0 TOOL ON STUDENTS' CREATIVITY	186
Saida Assouik Fouad Mourabit M'hamed Ahari	REMOVAL OF NITRATES FROM AQUEOUS SOLUTIONS USING BENTONITE AND ACTIVATED CARBON	187
Samanta Sulimanovna SARHANNOVA Varvara Vladimirovna GETMANTSEVA	MODERN WOMEN'S JACKET AS THE BASIS OF THE WARDROBE	188

Səbinə MƏMMƏDOVA	THE ROLE OF THE BOW (KAMAN) IN TEACHING THE KAMANCHEH INSTRUMENT	189
Seyhan PULLUKÇU Eda GÜLTEKİN Ege GÜLTEKİN	THE PLACE OF HISTORICAL SERIES IN HISTORY TEACHING	199
Sh. Zh. Seilov E. Adali Zh. E. Zulpykhar B. B. Kashkynbay D.V. Razumovskiy	FORMATION OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC LANDSCAPE OF THE DIGITAL ECONOMY OF THE COUNTRIES OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES (DICTIONARY OF DIGITAL TERMS)	201
Shehu Jibril Ibrahim Musa	THE ROLE OF GREEN CHEMISTRY AS A SOLUTION FOR ENVIRONMENTAL CONTAMINATION	205
Shivangini Anjali Verma	TRAVELLING GODS AND KINGS: A STUDY OF ESTABLISHMENT OF GOD AND KING OF RAMPUR BUSHAHAR IN WESTERN HIMALAYA	206
Sokol Krasniqi Ismail Mehmeti Arben Terstena	LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT THROUGH CAPITAL INVESTMENTS - THE CASE OF THE MUNICIPALITY OF PRISTINA 2018-2021	207
SUPRIYA PANDEY	WHY GPOD LAWYERS MATTER ETHICAL AND CLINICAL STUDY	208
İmran GÜR	AS THE CENTENARY OF EQUALITY TERMINOLOGY THE EMPOROR CREATIVE CAPITAL FORM IN ISTANBUL	209
Iosefina BLAZSANI-BATTO	CULTURAL PERSPECTIVES – EASTERN PARTNERSHIP STUDY CASE	219
Irina-Ana Drobot	CULTURES IN THE PAST VS CULTURES TODAY	220
İskender KARAKAYA	IRAN ISLAMIC REVOLUTION AND ITS EFFECTS ON THE BALANCE OF POWER IN THE MIDDLE EAST	228
Jahandar JABAROV	SOCIOLOGICAL PROPAGANDA: FROM JACQUES ELLUL TO THE PRESENT	231
Kabiru Hamisu Abdullahi Taufeeq Lawal Ahmad Usman Shua'ib Umar Shehu Umar Salmanu Safiyanu Abdussalam	ECONOMETRIC INVESTIGATION OF CATTLE MARKETING IN WUDIL CATTLE MARKET OF KANO STATE, NIGERIA	243
Kanyio, Olufunto Adedotun Kolawole Taofeek, Gbadamosi Felix Kayode Omole	AIRPORT LOCATION IMPACT ON LAND USE LAND COVER CHANGE	251
Kazimova V.M. Fetullayeva S.F. Abdullayeva A.A. Aliyeva N.V. Ali F.M. Samedov Ş.X.	ON THE HYGIENE CHARACTERISTICS OF THE STUDENTS FOOD REGIME	252
Kesavulu A S Rajesh Kumar	COMPRESSIVE PROPERTIES OF GRAPHENE NANOPATELETS/NANO ALUMINA FILLED EPOXY HYBRID NANOCOMPOSITES	254
Koumagnon Alfred DJOSSOU AGBOADANNON Théophile HOUNDJO	THE AFRICAN WOMEN'S POWERS PROMOTION IN MALE DOMINATED SOCIETIES IN CHINUA ACHEBE'S THINGS FALL APART, NGUGI WA THIONG'O'S PETALS OF BLOOD AND PETER ABRAHAM'S A WREATH FOR UDOMO	255
Maria EL OUAZZANI Abdelmajid HADDOUI Naïla OUAZZANI Mustapha AFDALI	EFFECTS OF OLIVE MILL WASTEWATER ON THE PURIFYING PERFORMANCE OF A WASTEWATER TREATMENT PLANT BY A NATURAL LAGOON: A CASE STUDY	256

Maryam Gharavi Alkhansari	PROPOSING THE FLEXIBLE HOUSING PATTERN	257
Masa'udu ALIYU Tasi'u DAHIRU	SURVEYING CONCEPTUAL METAPHORS IN FOOTBALL WRITINGS: SPORTS SECTION OF THE DAILY TRUST NEWSPAPER	258
Mehmet Ali KARASELEK Tuğçe DURAN Serkan KÜÇÜKTÜRK	INVESTIGATION OF THE POSSIBLE EFFECTS OF PILLAR[5]ARENE DERIVATIVES ON CASPASE AND METASTATIC PATHWAY ON LUNG ADENOCARCINOMA CELLS	259
Mehmet Emin ALPASLAN	OBJECTIVE EFFECTS OF INDIVIDUAL APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT FROM THE PERSPECTIVE OF CIVIL PROCEDURE LAW	260
Mehrdad Karimimoshaver Alireza Gerami	INVESTIGATING THE EFFECT OF BUILDING ENVELOPE ON THE THERMAL COMFORT OF RESIDENTS INSIDE AND OUTSIDE THE BUILDING	274
Melahat YALÇIN	SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BİR GÜVENLİKLEŞTİRME UNSURU OLARAK PEŞTUN KİMLİĞİNİN PAKİSTAN ÜZERİNDEN İNCELENMESİ	275
Mərcan Sabir qızı SOFIYEVA	FROM HISTORICAL PERSONALITY TO LITERARY HERO. REALITY OF FIRUDİN İBRAGHİMİ AND LITERARY IMAGINATION	276
Mətanət ŞAHALIYEVA Qurban qızı	SELECTIONS FROM SOUTH AZERBAIJAN LITERATURE: ZEYNALABDİN MARAGALI AS A DEFENDER OF WOMEN'S RIGHTS IN "THE TRAVEL OF İBRAHİM BEY OR THE SCENE OF BIGOTISM"	284
Mohsen Mohammadi Khyareh	DIGITALIZATION AND ENTREPRENEURSHIP IN SELECTED MENA REGION COUNTRIES: PANEL ARDL APPROACH	288
Moses Adeolu AGOI Oluwakemi Racheal OSHINOWO	ASSESSING THE EFFICACY OF COMPUTER ASSISTED INSTRUCTION (CAI) ON PRIMARY EDUCATION: IMPLICATIONS FOR SCHOOL MANAGEMENT SYSTEM	289
Muhammet Burak ATALAY Fatma BAYRAKCI	DISCUSSION OF THE MONETARY LIMITS IN TURKISH CIVIL LAW WITHIN THE RIGHT OF ACCESS TO THE COURT	296
Musa MURSAGULİYEV Firuze MAMADOVA	KESHİKCHIDAGH - THE HOME OF ANCIENT TURKIC TRIBES	298
Mustafa ÖZİŞ	ALFRED MARSHALL'S "THE ELEMENT OF TIME" AND THE PROBLEMS IT CREATED IN ECONOMIC THEORY	301
Neeti Goyal	BASEL NORMS III- AN ANALYSIS OF IMPLEMENTATION REQUIREMENT INDIA	303
Duygu Neval SAYIN İPEK Murat ABLAK	PARASITES DETECTED BY FECAL LOOK IN HORSES RAISED IN THE RURAL AREA OF HANI DISTRICT OF DIYARBAKIR PROVINCE	304
DUYSENBIEVA Gulzina Ileshanovna	USE OF INTERACTIVE METHODS OF TEACHING IN THE EDUCATIONAL SYSTEM	305
E.N.Sagaidachnaya A.A. Kuzmishkin	ECONOMIC LOSSES OR CULTURAL VIOLATION IN RESEARCH AND DEVELOPMENT SPHERE	308
Elif KABULLAR İlker TÜRKER	PERFORMANCE COMPARISON OF WORD EMBEDDING METHODS IN TEXT CLASSIFICATION FOR VARIOUS NUMBER OF FEATURES	309
Emad Ahmed Elsayyad	THE OLDEST EVIDENCE OF POLITICAL SYSTEM IN THE ANCIENT ARABIAN PENINSULA, AL-MAQAR CIVILIZATION AS A MODEL	317
Emre İsa ALBAK Emre YURTEMRE M. Raşit BİNİCİ Birsel ÇAVUŞOLU	DEEP HOLE DRILLING MACHINE BODY SIZE OPTIMIZATION	318

Ü. Erdal KILIÇ	THE PLACE AND IMPORTANCE OF NEYZEN TEVFİK'S LAST STUDENT, İLYAS ÇELİKOĞLU, COMING FROM THE 20TH CENTURY TRADITION OF NEY, IN TURKISH MUSIC	326
Erdem TOKSOY	ON A SEGAL ALGEBRA WITH FRACTIONAL CONVOLUTION	339
Ermakova V.O. Ermakova A. O. E. N. Sagaidachnaya	THE ARCHITECTURE OF ST. PETERSBURG IN THE CULTURAL AND HISTORICAL ASPECT	349
Faton Shabani	STANDARD CONTRACTS: THEORETICAL AND PRACTICAL REASONABLENESS AGAINST DIFFERENT LEGAL SOLUTIONS	350
Felice Corona Tonia De Giuseppe Annalisa Ianniello	PEDAGOGY OF VALUES: WELL-BEING AND INCLUSION	351
Ferlyn V. Logronio Angelie U. Mangyao Kent Cyrel B. Villantez Ronnamae Daniela A. Diva	THE PRESENCE OF ZOONOTIC PROTOZOANS AND NEMATODES ON CONTAMINATED STREET FOOD DIPPING SAUCE IN TANGUB CITY, MINDANAO, PHILIPPINES	352
Fırat AŞIR Fikri ERDEMCİ Fatih TAŞ	INVESTIGATION OF Kİ-67 PROTEIN EXPRESSION IN RADICULAR CYSTS	353
Golak Bihari Palai Rabindra Kumar Pradhan Deepanjali Mishra	USE OF MYTH AND IMAGERY IN T.S. ELIOT'S THE WASTE LAND	360
Gülsüm ÖZTÜRK	COMPARISON OF THE YIELD CHARACTERISTICS OF POTATO CLONES OF CLONE 6/7 X CLONE 122 CROSS COMBINATION	361
Güneş MUTLU AVINÇ Semra ARSLAN SELÇUK Ayşenur COŞKUN	INNOVATIVE SOLUTIONS TO FIGHT CLIMATE CHANGE: LIVING MATERIAL RESEARCH	368
Hakan YAYKAŞLI Ümit ALVER	EXPERIMENTAL AND COMPUTATIONAL ANALYSIS OF RESISTIVITY PROPERTIES OF BORON-DOPED NiO THIN FILMS	380
Hakan YILDIZ A. Yusuf YÜKSEL	PRODUCTION OF HIGH VALUE-ADDED MATERIAL FROM WASTE FISH SCALES: SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF ACTIVATED CARBON	392
Haldun TURAN	THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN GLOBAL CRISES AND RECONSTRUCTION OF AUTOMOTIVE SUPPLY CHAIN NETWORKS	399
Hamit YILDIZ Deniz YILDIZ PEHLİVAN	EVALUATION OF THE PATIENTS WITH POLIARTRICULAR JOINT PAIN WHO APPLY TO INTERNAL MEDICINE POLICLINICS	409
Hasan SESLİ	STRUCTURAL PERFORMANCE OF STRENGTHENED BUILDINGS AFTER THE 1999 KOCAELİ EARTHQUAKE	415
Hasaneen HOUSSAIN Serkan ISLAK	EFFECT OF CNT ON SOME PROPERTIES IN CNT REINFORCED COMPOSITE WITH CoCrMo MATRIX	417
Hilario Martines-Arango Luz del Carmen Gómez-Pavón	APPLICATIONS OF CHAOS THEORY IN THE STUDY OF BIOLOGICAL FUNCTIONS IN HUMAN CANCER CELLS ASSISTED BY CHAOTIC ATTRACTORS	425
Houman Hashemzadeh Alireza Karbasi Hosein Mohammadi Ali Firooz Zare	ANALYSIS OF CONSUMER KNOWLEDGE REGARDING GENETICALLY MODIFIED FOOD PRODUCTS	426
İmaret SÜLEYMANOVA	OUR PEOPLE'S MORAL VALUES IN PROVERBS (ON THE BASIS OF THE EXAMPLES OF THE AZERBAIJAN AND TURKISH LANGUAGES)	427
Ahmet Erhan AKAN	TECHNO-ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL ANALYSIS OF THE USE OF AIR SOURCE HEAT PUMP IN A DETACHED DWELLING: THE CASE OF ÇORLU	433

Ahmet Gökçe AKPOLAT	THE IMPACT OF GLOBAL ENERGY PRICES ON THE INDUSTRIAL PRODUCTION IN TURKEY: A MARKOV-SWITCHING MODEL ANALYSIS	439
Ali ALEMDAR	CLINICAL CHARACTERISTICS OF PATIENTS WITH LOCALLY ADVANCED GASTRIC CANCER WHO RESPOND COMPLETE AND NEAR-COMPLETE TO PREOPERATIVE NEOADJUVANT CHEMOTHERAPY	441
Alireza Karbasi Houman Hashemzadeh Hosein Mohammadi Ali Firooz Zare	COMPARATIVE STUDY OF GM FOOD CONSUMER PREFERENCES IN IRAN AND THE WORLD	443
Alp POLAT	AGGREGATE MARGIN CALL AMOUNTS AND BIST-30 STOCK PRICES	444
Alpaslan YAŞAR Eray ÇETİN	EXAMINING AUDIT REPORTS OF BIST COMPANIES IN TERMS OF THE ENGAGEMENT AUDIT PARTNER'S GENDER	450
Ananda MAJUMDAR	LATEST ACCOUNT OF COVID-19 IN ALBERTA: A CONCERN	452
Aynur YILMAZ	THE EFFECT OF INSTAGRAM PHENOMENONS ON PURCHASE HABITS OF UNIVERSITY STUDENTS	457
Aysel Özcan AYKUTLU Emine YURTERİ Fatih SEYİS Haydar KÜPLEMEZ	EFFECT OF DIURNAL AND MORPHOGENETIC VARIABILITY ON TOTAL PHENOL AND ANTIOXIDANT ACTIVITY IN Achillea (Achillea millefolium and Achillea filipendulina)	459
Ayşe ERKMEN	AN OVERVIEW OF ECONOMIC DEVELOPMENTS IN ATATURK'S PERIOD	467
Ayşe Pınar SERİN GÜNER Hikmet SİVRİ GÖKMEN	CITY AND SPACE IN AHMET HAMDİ TANPINAR'S LITERATURE GEOGRAPHY	469
Bahar MARAL SARIBAY Seyhun DOĞAN	IMPACT OF RUSSO-UKRAINIAN WAR ON EUROPEAN NEIGHBOURHOOD POLICY	471
A. Beril TUĞRUL	CHANGING WORLD ENERGY BALANCES and THEIR REFLECTIONS	480
Berk AVCI Aksel ÇELİK	AGE-RELATED DIFFERENCES IN THE SPECIFIC TEST ON TAEKWONDO PLAYERS	485
BERRABAH HAMZA MADJID ZEMRI AMINE CHAIB OUADDAH ZAITER KHALED	THE INFLUENCE OF DIFFERENT LOAD CONDITIONS ON THE BUCKLING OF AN FGM PLATE	487
Betül GÜL ÖRNEK Şerife VATANSEVER	EFFECTS OF EXERCISE FOR PATIENTS WITH FIBROMYALGIA SYNDROME	488
Ceylan BAŞTÜRK SATIK Şerife VATANSEVER	EXERCISE AND NEUROGENESIS	497
Darwin H. Pangaribuan Intania Puput Saputri M Fathulloh	THE EFFECT OF SEAWEED LIQUID ORGANIC FERTILIZER AS AB MIX NUTRIENT SUBSTITUTE ON MUSTARD (BRASSICA JUNCEA L.) WITH HYDROPONIC SYSTEM	506
Dilek VURAL KELEŞ Oya GÜVEN	APOPTOTIC EFFECT OF GOLD NANOPARTICLES ON ESCHERICHIA COLI LIPOPOLYSACCHARIDE ACTIVATED MCF-7 HUMAN BREAST CANCER CELLS THROUGH MODULATION OF MITOCHONDRIAL DYNAMICS	507
Dinçer ALTINEL	OPEN SURGICAL APPROACH TO POSTERIOR SPUR FORMATION (PREOPERATIVE/POSTOPERATIVE PATIENT ANALYSES)	509
Dino DAVOSIR Ivana ŠOLA	PHENOLIC FINGERPRINTING OF BROCCOLI, CAULIFLOWER AND KALE MICROGREENS	511
Dipanwita Pal	WOMEN AND NATURE: A STUDY OF THE BIRD OF FIRE FROM AN ECOFEMINIST APPROACH	512

Dmitry Sergeevich Sanzharov	CULTURAL PHENOMENON OF DEATH EXECUTION IN RUSSIA AND THE USA	513
Durdane KÜÇÜKAYCAN	REASONS FOR INSUFFICIENT APPROPRIATION IN THE CENTRAL GOVERNMENT BUDGET IN TURKEY AND SUPPLEMENTARY BUDGET	514
Duy Nguyen Xuan Hanh Tran Thi My	ANTIOXIDATIVE ACTIVITY OF VOI LEAF EXTRACT AND PREVENTION OF LIPID OXIDATION IN OIL-FISH MEAT MODEL	521
Adem ATMACA Nihat ATMACA	THE EFFECTS OF COVID-19 ON THE ENERGY TRENDS AND PRODUCTION CAPACITY OF TURKISH CEMENT INDUSTRY	522
Ahmet Erhan AKAN	ANALYSIS of PV/WIND/GENERATOR HYBRID ENERGY SYSTEM of OFF-GRID A DETACHED DWELLING: THE CASE OF RURAL KAYALI	528
Alireza Karbasi Maryam Dehghani Sasan Esfandiari	INVESTIGATING THE WELFARE EFFECTS OF MARKET SUPPORT POLICIES IN IRAN	535
Aysel Özcan AYKUTLU Emine YURTERİ Fatih SEYİS Haydar KÜPLEME	EFFECT OF DIURNAL AND MORPHOGENETIC VARIABILITY ON TOTAL PHENOL AND ANTIOXIDANT ACTIVITY IN LAVANDER (Lavandula officinalis L.)	536
BERRABAH HAMZA MADJID ZEMRI AMINE ZINE ABDALLAH ZAITER KHALED	THE INTERVENTION OF THERMOMECHANICAL STRESSES ON ADVANCED POROUS COMPOSITE PLATES	543
Gülsüm ÖZTÜRK	COMPARISON OF AGRONOMIC CHARACTERISTICS OF CLONES OF SANTE x NIF CROSS COMBINATION	544
Haldun TURAN Mesut AŞKIN	THE EFFECTS OF METAVERSE ON WORKING LIFE AND THE PREPARATION PROCESS OF THE COMPANIES FOR THIS CHANGE	552
Hamit YILDIZ Deniz YILDIZ PEHLİVAN	DIAGNOSTIC APPROACH TO ANEMIA IN ADULTS	567
İmran GÜR	AS THE WORLD CAPITAL FORMS THE NEW HUMAN CIVILIZATION THE CENTURY OF EQUALITY BEGINNING TERMINOLOGY: 1900'S IMAGINATIVE LITERATURE	573
Mehmet Emin ALPASLAN	ADMISSIBILITY CRITERIA FOR INDIVIDUAL APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT FROM THE PERSPECTIVE OF CIVIL PROCEDURE LAW	582
Mohsen Mohammadi Khyareh	ECONOMIC COMPLEXITY, ENTREPRENEURSHIP AND GOVERNANCE	599
Oloyede Funmilayo Mary	BIOAVAILABILITY OF ANTIOXIDANTS IN PUMPKIN (CUCURBITA PEPO LINN.) PLANT PARTS	600
Türkan Büşra GÜR Burhan ÇAPRI	INVESTIGATION OF UNIVERSITY STUDENTS' FORGIVENESS SCORES IN TERMS OF SOCIO-DEMOGRAPHIC VARIABLES	601
ZEYNEP SET	ONLINE GAME THERAPY FROM ADLER'S APPROACH DURING THE COVID-19 PANDEMIC	611
Alireza Karbasi Maryam Dehghani Sasan Esfandiari	ANALYSIS OF CONSUMERS INTENTION FOR MEDICINAL PLANTS ON COVID 19	613
Haldun TURAN Ege TURAN	STRATEGIC SOURCING AND SUPPLY CHAIN MANAGEMENT WITHIN AN EVOLVING AEROSPACE & DEFENSE INDUSTRY	614
Alireza Karbasi	OPPORTUNITIES AND THREATS OF IRANIAN SAFFRON IN THE WORLD	625
Abderrahmane Aqachtoul Karam Khaoula El mejdi Asma Youssef Ait Khouya	AN OVERVIEW OF FACE RECOGNITION METHODS	626
ABDIKADIROVA Kulyan Sultankhanovna	A COMPETITIVE QUALIFIED SPECIALIST IS THE MAIN REQUIREMENT OF TODAY	627

ABDULAI, B. S. UKPONG, I. G. OLOGIDI, F. LADU, T.	PROBLEMS OF PEASANT FARMING IN SOUTHERN NIGERIA: THE CASE OF SOUTHERN IJAW LOCAL GOVERNMENT AREA OF BAYELSA STATE	631
Abdulhalim Musa Abubakar	PLACENTA: FROM CULTURAL PRACTICE TO ENERGY GENERATION	632
Abdullah KIZILET Adem YURTSEVER Kevser CIRIK Özer ÇINAR	INVESTIGATION THE EFFECT OF SLUDGE FILTERABILITY PROPERTIES ON AEROBIC DYNAMIC MEMBRANE BIOREACTOR FILTRATION EFFICIENCY	633
ABIDINOVA Aygul Nurseitkyzy	INTERACTIVE METHODS OF TEACHING AS A MEANS OF FORMATION OF BASIC COMPETENCES	643
Adem ATMACA Nihat ATMACA	CALCULATION THE SPECIFIC ENERGY CONSUMPTION OF A GRINDING UNIT IN CEMENT INDUSTRY	647
Ahmet Cihat ARI Mustafa TOSUN	INVESTIGATION OF THE BENEFITS OF ULTRASONIC TESTING TECHNIQUE ON CHARACTERIZATION OF POLYMER COMPOSITE MORTAR USED IN THE RESTORATION OF CULTURAL HERITAGE	657

**TÜRKİYE'DEKİ MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİNDEKİ ÖDENEK
YETERSİZLİĞİNİN NEDENLERİ VE EK BÜTÇE**
REASONS FOR INSUFFICIENT APPROPRIATION IN THE CENTRAL GOVERNMENT
BUDGET IN TURKEY AND SUPPLEMENTARY BUDGET

Durdane KÜÇÜKAYCAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ORCID: 0000-0001-5515-2616

ÖZET

Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artış olarak tanımlanan enflasyon devlet bütçeleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik ve jeopolitik gelişmeler sonucu genel fiyatlar seviyesinde önemli artışlar meydana gelmiş dolayısıyla bütçe ödeneklerinde de artış yapılması gerekmiştir. 1982 Anayasasında ek bütçeye yer verilmemekle birlikte ödenek yetersizliği durumunda yürütme organının ödenek artışına yönelik değişiklik talebinde bulunabileceği ifade edilmiştir. Anayasada ek bütçe olarak yer verilmemekle birlikte Türk kamu mali yönetiminde 2003 yılında yasalanan 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanuna göre merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerindeki ödeneklerin yetersiz kalması halinde veya öngörülmeyen hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, karşılığı gelir gösterilmek kaydıyla, kanunla ek bütçe yapılabileceği ifade edilmiştir.

Çalışmanın amacı Türkiye'deki 2022 yılı merkezî yönetim bütçesindeki ödenek yetersizliğinin nedenlerini bütçe ilkeleri bağlamında değerlendirerek çözüm olarak uygulamaya koyulan ek bütçeyi incelemektir. Başlangıç ödeneklerinin yetersiz kalmasında COVID-19 pandemisi sonrasında Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş ile birlikte dünyada yaşanan fiyat artışlarının Türk bütçe sürecinde yapmış olduğu olumsuz etkilerle birlikte mali planlamada yapılan hataların mali yılın ortasında uygulamada aşamadaki bütçenin ödeneklerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bütçenin hedef ve gerçekleştirmeleri arasındaki sapmalar bütçenin gerçekçiliğini/güvenirliğini ve doğruluğunun sorgulanmasına yol açmakla birlikte bütçe hakkını da zedelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ödenek, Ek Bütçe, Enflasyon.

ABSTRACT

Inflation, which is defined as a continuous increase in the general level of prices, creates negative effects on state budgets. As a result of the economic and geopolitical developments in the world and in our country, significant increases have occurred in the general price level, so it was necessary to increase the budget appropriations. Although the 1982 Constitution does not include an supplementary budget, it has been stated that in case of insufficient appropriations, the executive body may request a change in the appropriation increase. Although it is not included in the Constitution as an additional budget, it is stated that according to the Public Financial Management and Control Law No. 5018, which was enacted in 2003 in the Turkish public financial management, in case the appropriations in the budgets of the public administrations within the scope of the central government are insufficient or for the fulfillment of unforeseen services, an supplementary budget can be made by law, provided that the corresponding income is shown.

The context of budget principles, the aim of the study is to investigate the reasons for the lack of appropriations in the central government budget of 2022 in Turkey and to examine the supplementary budget put into practice as a solution. Insufficient initial appropriations, along

with the negative effects of the war between Russia and Ukraine after the COVID-19 pandemic and the price increases in the world, in the Turkish budget process, and the mistakes made in the fiscal planning caused the budget appropriations in the middle of the fiscal year to be insufficient. Deviations between the targets and realizations of the budget cause the realism/reliability and accuracy of the budget to be questioned, and also damage the right to the budget.

Keywords: Appropriation, Supplementary Budget, Inflation.

1.GİRİŞ

Geleneksel olarak, maliye politikasının rolü birbiriyle ilişkili üç işlevde özetlenmiştir: kaynak tahsisi, gelir dağılımı ve ekonominin istikrarı. Ekonomik olaylar dinamik olduğu için bütçedeki harcama dağılımı da dinamik olmalıdır. Ekonomik krizler, pandemiler, enflasyon, döviz kurları ve diğer faktörler, ekonomik büyüme ve refahın sağlanması için maliye politikasını gerektirmektedir. Bu bağlamda maliye politikasının en önemli aracı olan kamu bütçesine önemli görevler düşmektedir. Kamu bütçelemedeki temel sorunlardan biri, nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak doğru harcama dağılımına ulaşmaktır. Bu nedenle, hangi kamu harcama kategorilerinin toplum yararına öncelik taşıdığı veya olması gerektiğini daha iyi anlamak önemlidir (Valle-Cruz, Fernandez-Cortez, & Gil-Garcia, 2022:1).

Maliye politikalarının belirlenmesinde, özellikle belirsizlik ve istikrarsızlıkların yoğun yaşandığı dönemlerde bu politikaların daha esnek bir yapıda uyarlanabilmesinde enflasyon ve bütçe açıkları arasındaki ilişkinin iyi analiz edilmesi önem taşır. Zira bütçe; maliye politikasının en önemli aracı olup, enflasyondaki değişkenlikten önemli ölçüde etkilenebilmektedir (Karadeniz, 2022:304). Enflasyon, kamu harcamalarını teşvik eden politikaların kötüye kullanılmasıyla üretilir ve durgunluk dönemleri yaratır. Yüksek enflasyon, para politikasının gelecekteki seyri hakkında belirsizlik yaratarak yerli yatırım ve yabancı sermaye girişlerini olumsuz etkiler. Aynı zamanda enflasyon diğer bazı uzun vadeli ekonomik büyüme belirleyicilerini ve kamu bütçesi tahsisini de etkiler (Valle-Cruz vd., 2022:4).

Rusya ve Ukrayna arasında 24 Şubat 2022'de başlayan savaşın devam etmesi, dünyada 1970'lerden beri görülmemiş büyük bir enerji fiyat şokuna neden olmuştur. Enerji fiyatlarındaki artış dünya ekonomisine ağır bir darbe vurmaktadır. Enerji şoku enflasyonu körükleyerek hanehalkının satın alma gücünü azaltıp dünya çapında riskleri artırmaya devam etmektedir. COVID-19 Salgını sonrasında dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik ve jeopolitik gelişmeler sonucunda meydana gelen enflasyon devlet bütçeleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Fiyatlar genel seviyesindeki ani artışlar olarak bilinen enflasyon nedeniyle bütçe ödeneklerinde de artış yapılması gerekmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki 2022 yılı merkezi yönetim bütçesindeki ödenek yetersizliğinin nedenlerini bütçe ilkeleri bağlamında değerlendirerek çözüm olarak uygulamaya koyulan ek bütçeyi bütçe hakkı bağlamında incelemektir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Öncelikle Türkiye'deki merkezi yönetim bütçesi ve ödenek kullanımı anlatılmıştır. Devamında ek bütçe üzerinde durulmuştur. Son olarak ise ödenek yetersizliğinin nedenleri ve ek bütçenin gerekliliği değerlendirilmiştir.

2.TÜRKİYE'DEKİ MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ VE ÖDENEK KULLANIMI

5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunun (KMYKK) 3. Maddesine göre genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçesi; sosyal güvenlik kurumlarının (Sosyal Güvenlik Kurumu ve Türkiye İş Kurumu) bütçesi, mahallî idarelerin bütçesi (belediye, il özel idaresi ile bunlara bağlı veya bunların kurdukları veya üye oldukları birlik ve idareleri) ve merkezi yönetim kapsamındaki idarelerin bütçelerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. 5018 sayılı Kanuna göre merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri ise Kanuna ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvellerde yer alan kamu idarelerinden oluşmaktadır. Sırasıyla genel bütçeli, özel

bütçeli ve düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçelerinin biraya gelmesiyle merkezi yönetim bütçesi oluşmaktadır.

Devlet tüzel kişiliğine dâhil olan ve Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçesine genel bütçeli idareler bütçesi; bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenen ve Kanuna ekli (II) sayılı cetvelde yer alan her bir kamu idaresinin bütçesine özel bütçe; kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurul, kurum veya üst kurul şeklinde teşkilatlanmış ve Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan her bir düzenleyici ve denetleyici kurumun bütçesine de düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi olduğu 5018 sayılı Kanun 12. Maddesinde yer verilmiştir.

5018 sayılı Kanun 13. Maddesinin ikinci fıkrasına göre Merkezî yönetim bütçesinin hazırlanma süreci, Cumhurbaşkanı tarafından en geç Eylül ayının ilk haftası sonuna kadar kalkınma planları, stratejik planlar ve genel ekonomik koşulların gerekleri doğrultusunda makro politikaları, ilkeleri, hedef ve gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminlerini, bütçe dengesi ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren orta vadeli programın Resmî Gazete’de yayımlanması ile başlar¹.

Bütçe ve politikalar arasındaki köprü görevini sağlaması açısından orta vadeli program, Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanarak merkezi yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri için temel bir makro belgedir. 5018 sayılı Kanun 9. Maddesine göre kamu idareleri bütçelerini, kalkınma planı, Cumhurbaşkanlığı programı, orta vadeli program, Cumhurbaşkanlığı yıllık programı, stratejik planları ile program yapısına uyumlu şekilde ve performans esasına dayalı olarak hazırlayacağı ifade edilmektedir. Orta vadeli program, Dünya ve Türkiye ekonomisinde gelişmeler ile makroekonomik hedefler ve politikalar (Büyüme, İstihdam, Fiyat İstikrarı, Ödemeler Dengesi, Finansal İstikrar ve Kamu Maliyesi) ilişkin olarak yapılan öngörülerle birlikte çok yıllık bir bakış açısı sunarak merkezi yönetim bütçe dengesini üç yıllık bir dönem için sağlamayı amaçlayan önemli bir belgedir.

5018 sayılı Kanun gereğince kamu idarelerinin ödenek tavanları orta vadeli orta vadeli programda yazmaktadır. Kanun 13. Maddesine göre; *“kamu hizmetleri, bütçelere konulacak ödeneklerle, mevzuatla belirlenmiş yöntem, ilke ve amaçlara uygun olarak gerçekleştirilir (N fıkrası). Bütçelerde, ödenekler belirli amaçları gerçekleştirmek üzere tahsis edilir (O fıkrası).”*1982 Anayasasının 161. Maddesine göre; merkezî yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Bu sınırın aşılamayacağına ilişkin hükmü 5018 sayılı Kanun 20. maddesinin D fıkrasındaki *“Kamu idareleri, bütçelerinde yer alan ödeneklerin üzerinde harcama yapamaz.”* ifadesiyle anlaşılmaktadır. Hata 5018 sayılı Kanunun 70. Maddesinde *“Kamu zararı oluşturmamakla birlikte bütçelere, ayrıntılı harcama programlarına, serbest bırakma oranlarına aykırı olarak veya ödenek gönderme belgelerindeki ödenek miktarını aşan harcama talimatı veren harcama yetkililerine, her türlü aylık, ödenek, zam ve tazminat dâhil yapılan bir aylık net ödemeler toplamının iki katı tutarına kadar para cezası verilir.”* denilerek ödenek üstü harcamanın cezai yaptırımını ifade edilmiştir.

Ödenek yetersizliğinde 1982 Anayasasının dördüncü kısmının (mali ve ekonomik hükümler) birinci bölümde (mali hükümler) “Bütçe” başlığı altında Bütçe ve kesinhesaba ilişkin hükümlere ilişkin olarak 161. Maddesinde yer verilmiştir. Bu maddeye göre ek bütçeye yer verilmemekle birlikte ödenek yetersizliği durumunda yürütme organının ödenek artışına yönelik değişiklik talebinde bulunabileceği ifade edilmiştir. 1982 Anayasasında ek bütçeye yer verilmemekle birlikte Türk kamu mali yönetiminde 2003 yılında yasalaşan 5018 sayılı

¹ 5018 sayılı Kanunun 9. Maddesinde 20/5/2021 tarihli ve 7319 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle, “orta vadeli mali plan,” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Kanunun 19. Maddesine göre merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerindeki ödeneklerin yetersiz kalması halinde veya öngörülmeyen hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, karşılığı gelir gösterilmek kaydıyla, kanunla ek bütçe yapılabileceği ifade edilmiştir.

3.EK BÜTÇE

1982 Anayasasının 161. Maddesine göre Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, mali yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmaktadır. Cumhurbaşkanının 17 Ekim 2022 tarihinde TBMM'e sunduğu 2022 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun teklifi TBMM'i tarafından kabul edilmiştir. Kabul edilen 17/12/2021 tarihli 7344 sayılı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununun 1. Maddesine göre; a) (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerine 1.728.401.621.000 Türk Lirası, b) (II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idarelere 155.249.695.000 Türk Lirası, c) (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlara 10.238.553.000 Türk Lirası, ödenek verilmiştir.

7344 sayılı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile merkezî yönetim bütçe giderleri için toplamda 1.750.957.322.000 Türk Lirası ödenek tahsis edilmiştir. 1 Ocak-31 Aralık 2022 yılı için merkezî yönetim bütçesinin giderleri için yaklaşık olarak 1 trilyon 751 milyar lira tahmin edilmiştir. Ancak 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu daha altı ayını doldurmadan Cumhurbaşkanlığınca bütçe kanununda değişiklik talep edilen yeni bir kanun teklifi hazırlanmıştır.

Anayasanın 161. maddesi uyarınca ödenek yetersizliğinden dolayı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Cumhurbaşkanı tarafından 20 Haziran 2022 tarihinde TBMM'e sunulmuştur. Kanun teklifinin gerekçesine göre dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik ve jeopolitik gelişmeler sonucu genel fiyatlar seviyesinde önemli artışlar meydana gelmiş dolayısıyla bütçe ödeneklerinde de artış yapılması ihtiyacı doğduğu ileri sürülmüştür. Bu bağlamda ödenek ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri bütçelerinin "Personel Giderleri" ve "Sosyal Güvenlik Kurumuna Devlet Primi Giderleri" ekonomik kodlarını içeren tertiplerine yapılan ödenek eklemeleri dâhil toplamda 1.080.515.421.000 Türk Lirası ödeneğin eklenmesi teklif edilmiştir.

2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair 7414 Sayılı Kanun 29 Haziran 2022 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir. Bu kanunun 1. Maddesine göre (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki idarelerin bütçe tertiplerine 817.271.632.000 Türk Lirası, (II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idarelerin bütçe tertiplerine 63.203.143.000 Türk Lirası olmak üzere toplam 880.474.775.000 Türk Lirası ödenek eklenmiştir. Bu maddeye göre Cumhurbaşkanlığı bütçesinde yer alan "01.08- Cumhurbaşkanı Ödeneği" ekonomik kodlu tertip hariç olmak üzere merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerinde yer alan "01- Personel Giderleri" ile "02- Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri" ekonomik kodlarını içeren tertiplere başlangıç ödeneklerinin yüzde 40,5'i oranında ödenek eklenmiştir. Bu kanunun 2. Maddesine göre 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa bağlı (B) işaretli cetvelde yer alan genel bütçe gelir tahmini bu Kanuna bağlı (B) işaretli cetvelde yer aldığı şekilde toplam 1.080.515.421.000 Türk Lirası artırılmıştır.

Yılın başlangıcında 1 Ocak-31 Aralık 2022 yılı için merkezî yönetim bütçesi yaklaşık olarak 1 trilyon 751 milyar lira olarak gider tahmin edilmiştir. 12 aylık olan mali yılın tam ortasında Haziran 2022'de Cumhurbaşkanlığınca yaklaşık olarak 1 trilyon 80 milyar lira ek ödenek talep edilmiştir. Gider tahminlerinden anlaşılacağı üzere ikinci bir bütçe hazırlanmıştır. Ek ödenek ihtiyacı; başta doğalgaz ve elektrik fiyatlarında yaşanan maliyet artışlarının vatandaşlarımıza yansıtılmaması için BOTAŞ'a yapılan kaynak transferleri, enflasyon nedeniyle kamu görevlilerinin maaş ve ücretlerinde yapılan artışlar vb. olarak sıralanmıştır.

Öte yandan merkezi yönetim bütçe gelirlerinin; gayrisafi yurt içi hasıla deflatörü, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yi-ÜFE), ihracat ve ithalat gibi makroekonomik göstergelerde beklenen değişiklikler, bu değişiklikler karşısında alınan proaktif kararlar ve ilk beş aylık bütçe gelir gerçekleştirmeleri de göz önünde bulundurulduğunda Bütçe Kanunu gelir hedeflerinin üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Ek bütçe ödeneklerinin gerektireceği finansman ihtiyacının merkezi yönetim bütçe gelirlerindeki artışla karşılanması öngörülmektedir. Ayrıca kamuda malî disiplin anlayışının ve TBMM'nin bütçe hakkının gereği olarak ilave ödenek ihtiyacı olan tertiplere yeteri kadar ödenek eklenerek kamu hizmetlerinin yürütülmesinde herhangi bir aksaklık oluşmaması amacıyla ek bütçe Kanun Teklifi hazırlandığı kanun teklifinde ifade edilmiştir.

4. BÜTÇE İLKELERİ BAĞLAMINDA ÖDENEK YETERSİZLİĞİNİN NEDENLERİ VE EK BÜTÇENİN GEREKLİLİĞİ

Günümüzde hazırlık, görüşülüp onanma, uygulama ve denetim süreçlerinin tamamını kapsayan bütçe sistemleri; seçilmişlerin, seçenler adına seçilmişleri denetlediği bir yapı haline gelmiştir. Yürütme tarafından hazırlanan ve belirli bir dönem için toplanacak gelir ile yapılacak harcama tahminlerine yer veren bütçeler, yasama organınca onaylanmaktadır. Böylelikle idarece belirlenen kamu harcamaları ile kamu gelirlerinin cins ve tutarı bütçe hakkı bağlamında yasama organınca karara bağlanmaktadır. Yine yasama organı tarafından kamu bütçesinin uygulama aşamasında izlenmesi, incelenmesi ve denetlenmesi ile yürütmenin makroekonomik öncelikler ile uyumlu, kendine verilen yetkiler dâhilinde hareket edip etmediğinin tespiti sağlanabilmektedir. Bu bakımdan idarenin yaptığı her türlü eylemin genel kabul görmüş bütçe ilkeleri çerçevesinde saydamlık anlayışıyla yerine getirilmesini sağlayacak düzenlemelerin varlığı son derece önemlidir (Küçükaycan ve Çelikay, 2019:336-337).

Bütçenin uygulanması aşamasında daha önce meclis tarafından onaylanan ödenekler üzerinde yürütmenin değişikliğe gitmesine izin veren düzenlemeler bulunmaktadır. 5018 sayılı Kanunda da izin verildiği şekilde ödenek aktarımları yapılabilmektedir. Ancak meclisin onayı alınmadan yürütme tek taraflı olarak ödenekler üzerinde büyük değişikliğe gidiyorsa; bu durum meclisin bütçe uygulaması üzerindeki kontrolünü azaltarak bütçe hakkının zedelenmesine neden olmaktadır (Güneş, 2022: 103). Bu bağlamda yasama organı olan meclisten ek bütçe ile yürütme organının ödenek talep edilmesi bütçe hakkı gereğince son derece olumlu bir durumdur. Fakat 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunun TBMM'de görüşülüp onaylanması sürecinde olağanüstü durumların (Rusya-Ukrayna savaşı hariç olmak üzere) öngörülmesi gerekmektedir. Hükümetlerin en önemli mali faaliyetlerinden biri olan bütçeleme, enflasyondaki değişkenlikten önemli ölçüde etkilenebilmektedir. Makroekonomik göstergelerin yer aldığı 2022-2024 Orta Vadeli Programda 2022 yıl sonu TÜFE artış oranı % 9,8 olarak öngörülmüştür. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2022 yılı Kasım ayı verilerine göre TÜFE yıllık %84,39, aylık %2,88 olmuştur.

Para ve maliye politikası arasında kaçınılmaz bir etkileşim vardır. Bu etkileşimin doğası bir dizi faktöre bağlı olacaktır, ancak en önemlisi para otoritesinin enflasyonu kontrol altında tutmak için ne tür bir ön taahhütte bulunduğuna bağlıdır. Her türlü açık enflasyon hedefinin maliye politikası üzerinde bir etkisi olacaktır çünkü hem para hem de maliye politikası kaçınılmaz olarak kaynak kullanımı ve dolayısıyla enflasyon üzerinde bir miktar etkiye sahiptir (Brash, 2011). TÜFE yıllık artış oranının uygulanacak etkin para ve maliye politikaları ile üretim ve verimlilik artışı kanalıyla tek haneli seviyelere düşürülerek toplam talep koşullarının ılımlı seyredeceği, Türk Lirasının istikrarlı bir görünüm sergileyeceği, gıda enflasyonunun program dönemi içinde tek haneli seviyelere düşürüleceği ve yönetilen ve yönlendirilen fiyat artışlarının ilgili yılın enflasyon tahminiyle uyumlu oranda gerçekleşeceği programda ifade edilmiştir. Orta Vadeli Program, kamu harcamalarının disipline edilmesinin

bir aracı olması lazımken öngörü ve tahminleriyle gelecek üç yıla ilişkin maalesef niyet beyanı haline gelmiştir (Akdemir ve Kaptan, 2022: 355).

Edizdoğan ve Çetinkaya (2019: 56) bütçenin doğruluk ilkesi gereğince bütçedeki gelir ve gider tahminlerinin samimi ve doğru olarak yapılması gerekliliğini ifade eder. Doğruluk ilkesinin amacı, yapılacak gelir ve gider tahminlerinin, uygulanacağı yılın koşullarına uygun olarak tahmin edilmesini sağlamaktır. Bu ilkenin temelinde bütçeye ilişkin tahmin yapanların ne aşırı bir iyimserlik ne de gereksiz kötümserliğe kapılmadan yılın şartlarına en uygun düşeceğine inandıkları bir doğruluk ile tahminleri yapmaları istenir (Güneş, 2022: 99).

Bütçenin doğruluktan daha geniş bir kavram olan bütçe gerçekçiliği ilkesine göre bütçe gerçekleştirmelerinin planlanan ve onaylanan tahminlere uygun olması gerekmektedir. Bütçe gerçekçiliği, bütçe tahminlerinin yanı sıra bütçe uygulaması, bütçenin meşruiyeti ve bütçe politikası ilişkisini de konu edinmektedir (Akdemir ve Kaptan, 2022: 333). Bu nedenle doğruluk ilkesinden daha geniş bir kavram olarak bütçenin gerçekçilik ilkesi açısından da olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır.

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Emir ve yasakları içermemesi, yıllık olarak merkezi yönetimin gelir ve gider tahminlerini göstermesi ve Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'e sunulması gibi farklılıklara sahip olması bakımından diğer kanunlara göre bütçe kanunu özel bir kanundur. Bütçe yılı; malî yıl olarak takvim yılını kapsar ve 1 Ocak ile 31 Aralık arasında yer alır. Bütçenin uygulanma süreci yıllık olarak 12 ay ile sınırlandırılmaktadır. Yürütme organı, bütçe hakkı gereğince yasama organından aldığı yıllık onay ile bir yıl için tahmini bütçe gelirlerini ve giderlerini gösteren merkezi yönetim bütçesini uygulamaktadır. Mali yılın ortasında (2022 yılı Haziran ayında) ödenek yetersizliği dolayısıyla 2022 yılında ek bütçe yapılması yasama organından izin alınması açısından bütçe hakkı gereğince olumludur. Fakat bütçenin yıllık olması ilkesi bütçe hakkının kazanılmasından bu yana uygulamada olan en eski ilkelerinden birisidir. Yasama organından yıllık olarak aldığı harcama iznini, yürütme organı tahminlerdeki sapmalar neticesinde aşmak zorunda kalmıştır.

Merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması için temel makro belge olan orta vadeli programda yer alan makro göstergelerdeki sapmalar bütçenin başlangıç belgesiyle başlayan mali planlamadaki hataları göstermektedir. Kamu idareleri için ödenek teklif tavanlarını içeren orta vadeli programlamayla başlayan mali planlamada yararlanılan göstergelerdeki sapmalar bütçenin gider ve gelir tahminlerine sirayet etmektedir. Bütçe tahminleri ve gerçekleştirmeler arasında büyük sapmalar görülmektedir. Bütçe tahminlerinde büyük bir sapmanın olması, bütçenin doğruluk ve gerçekçilik ilkelerine de zarar vermektedir. 2022 yılı ek bütçesiyle, 2022 yılı itibarıyla başlangıçta yapılan tahmini giderlere %40'a varan ek ödenek artışına ilişkin onayı, yürütme organı tarafından yasama organından talep edilmiştir. Bütçenin tahmini giderler ve gelirler ile gerçekleştirmeleri arasındaki bu büyük sapmalar, maalesef gerçekçi/güvenilir ve doğru bir bütçenin hazırlanmadığını göstermektedir. Bu durum zincirleme bir şekilde bütçenin hesapverebilirlik ve mali saydamlık gibi diğer önemli olan ilkelerini de olumsuz olarak etkilemektedir.

KAYNAKLAR

1. 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Ankara; Resmi Gazete: 09.11.1982, Sayı: 17863.
2. 5018 Sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Ankara; Resmi Gazete: 24.12.2003, Sayı: 25326.
3. 7344 Sayılı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu, Ankara; Resmi Gazete: 31.12.2021, Sayı: 31706.
4. 7414 Sayılı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Ankara; Resmi Gazete: 7.7.2022, Sayı: 31889.

5. Akdemir, T. ve Kaptan, S. (2022). “Türkiye’de Bütçe Gerçekçiliği/Güvenilirliği: Hedef ve Gerçekleşmeler Arasında Sapmalar”, Kamu Mali Yönetiminin Paradigması ve Gelişim Süreci - Türkiye Örneği, Ed. Sakal, M., Akdemir, T., Şahin İpek, E.A. ve Demirhan, H., Bölüm Sayfaları: 331-376, Nobel Yayınevi, Ankara.
6. Brash, D. (2011). Monetary and fiscal policy: how an agreed inflation target affects fiscal policy. *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*, 30(1), 15-17.
7. Edizdoğan, N. ve Çetinkaya, Ö. (2019). Kamu Bütçesi. Bursa: Ekin Yayınevi.
8. Güneş, V. (2022). Türkiye’de Bütçe Hakkının Doğruluk İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 10 (2) , 95-109.
9. Karadeniz, Y. (2022). Enflasyon ve Bütçe Açığı Arasındaki Kuadratik İlişki: Türkiye Örneği. *Sayıştay Dergisi*, 33(125), 291-309.
10. Küçükaycan, D. ve Çelikay, F. (2019). “Bütçe Teorisi Perspektifinden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Bütçeleme Süreci ve Bütçe Hakkı Üzerindeki Etkileri”, Güncel Maliye Tartışmaları – 1 Prof. Dr. Ömer Faruk BATIREL'e Armağan Kitap, Yayın Yeri: Seçkin Yayıncılık, Editör: Güner, A., Akgül Yılmaz, G. ve Doğrusöz, B., Sayfa sayısı: 528, ISBN: 978-975-02-5766-7, Basım sayısı: 1, Bölüm Sayfaları: 329-356, Ankara.
11. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2021). 2022-2024 Orta Vadeli Program, <https://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-programlar/> (Erişim Tarihi: 15.12.2022).
12. Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Tüketici Fiyat Endeksi, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Kasim-2022-45800> (Erişim Tarihi: 11.12.2022).
13. Valle-Cruz, D., Fernandez-Cortez, V. ve Gil-Garcia, J. R. (2022). From E-budgeting to smart budgeting: Exploring the potential of artificial intelligence in government decision-making for resource allocation. *Government Information Quarterly*, 39(2), 101644.